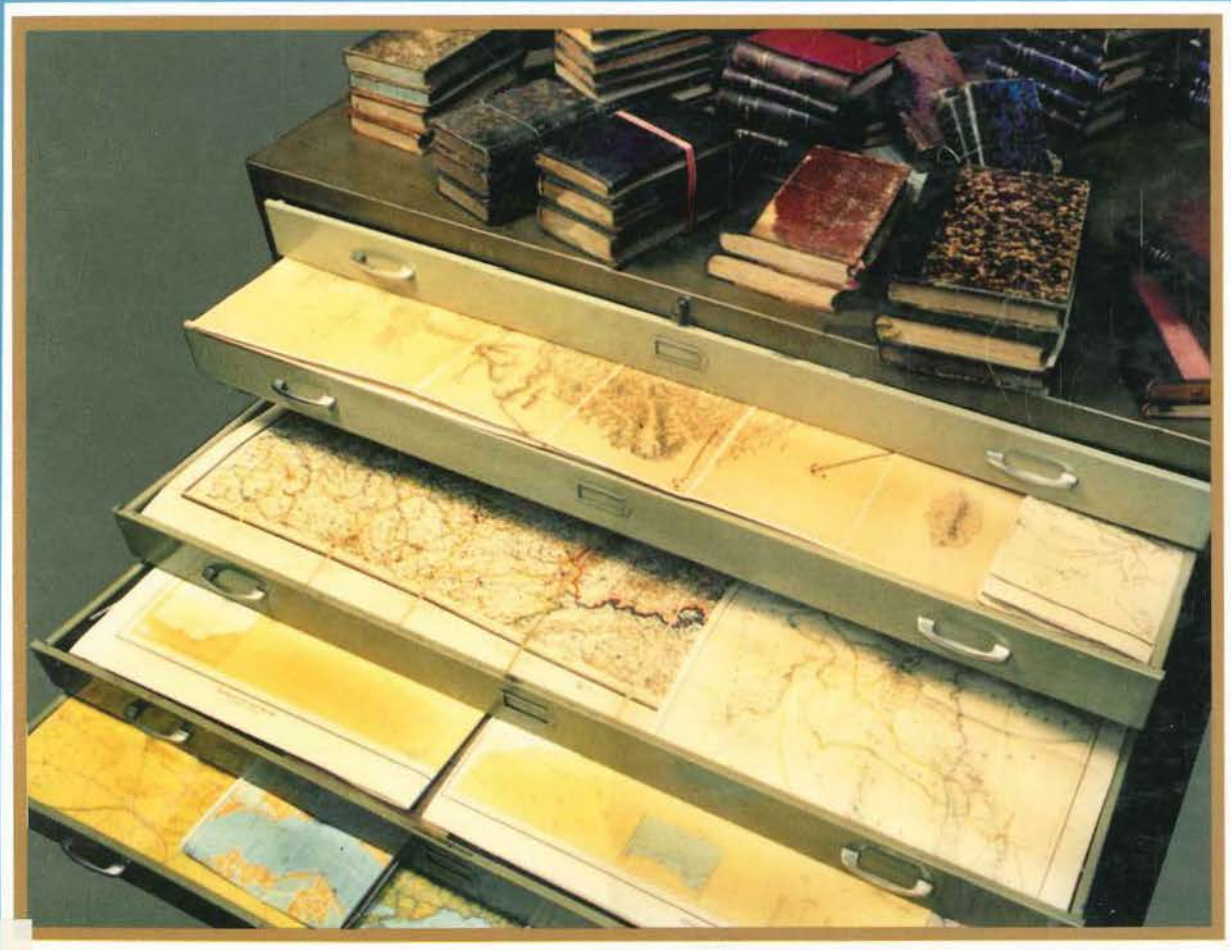

BELGELERLE
TÜRK TARİHİ DERGİSİ
DÜN/BUGÜN/YARIN

AYLIK DERGİ

NISAN-MAYIS-HAZİRAN 2005, SAYI 99-100-101

22.5 YTL

Tarihimizde İlk Milli Kongre

“Mütareke’den Sonra Milli Kuvvetleri Bir Araya Getirmek İçin Girişilen Teşebbüs”

Yay. Haz.: Mithat SERTOĞLU

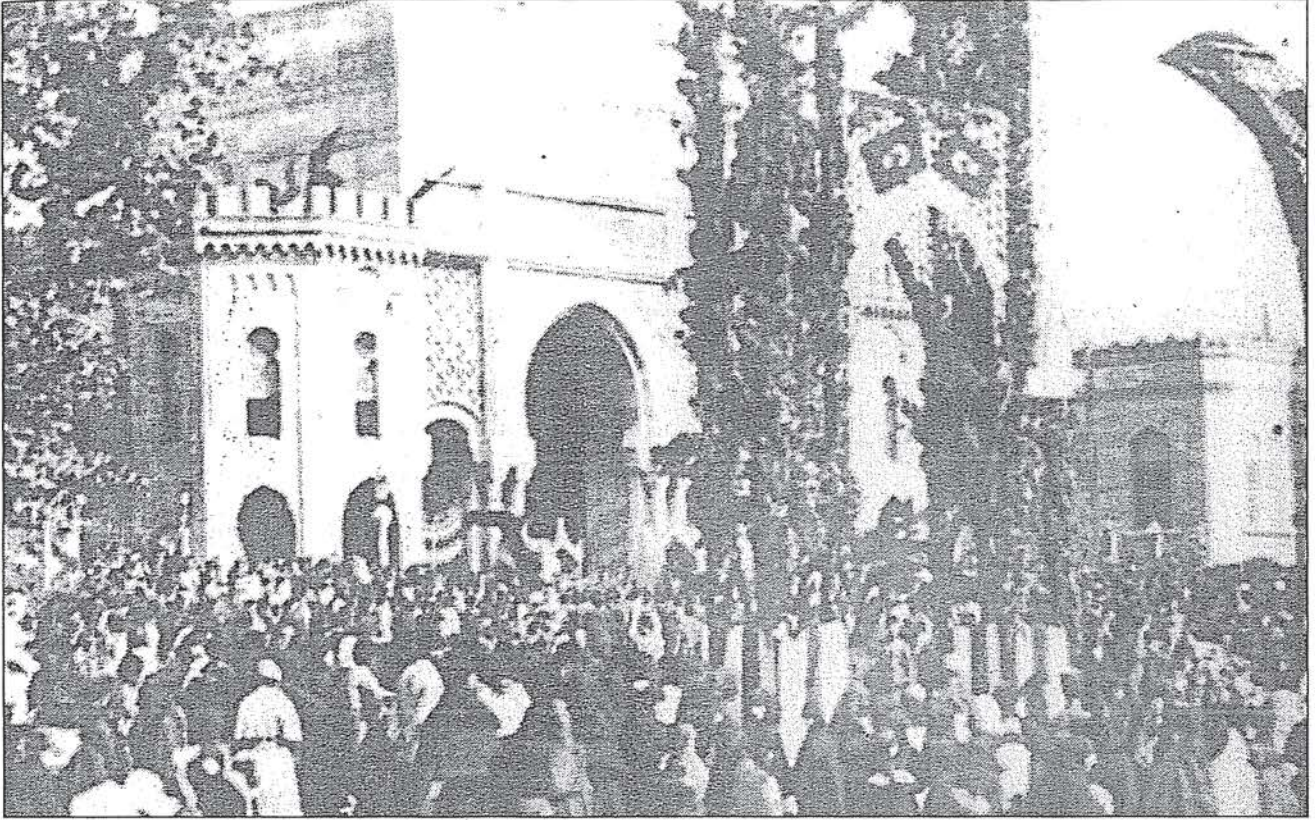
İttihat ve Terakki iktidarının son sadrazamı Talât Paşa Rusya ile yapılan Brest-Litovsk barışından sonra doğan Kafkasya meselesini görüşmek bahanesiyle aslında ise genel savaş durumunu anlamak maksadıyla Almanya’ya gitmişti. Oradan iyi haberlerle dönmedi. Savaşın kazanılamıyacağı artık anlaşılıyordu. Kendisi dönüşte Bulgaristan’dan geçerken, Bulgar ordusunun dağıldığına da şahit olmuştu. O’nun İstanbul’a varışından bir gün önce yani 26 Eylül 1918 tarihinde Bulgaristan Başbakanı Melnikof’un İtilâf Devletleri başkumandanına müracaat ederek mütareke istediği haberi gelmiş bulunuyordu. İsyan eden Bulgar ordusu birlikleri Sofya’ya doğru ilerledikleri için Kral Ferdinand, son Osmanlı padişahı Sultan Vahdettin’in tahta çıktığını bildirmeye gelen Türk heyetini ancak Sofya garında kabul edebilmişti. Bunun duyulması İstanbul’da gerek büyük devlet ricali ve gerek halk arasında büyük bir bedbinlik yaratmış bulunuyordu. 2 Ekim’de ise Bulgaristan’ın yaptığı müracaatın İtilâf Devletleri’nce kabul edilerek bu devletle mütareke imzalandığı ve Kral Ferdinand’ın saltanatı ve yurdunu terkettiği öğrenildi.

Bulgaristan’ın mütareke imzalaması sonucunda, Osmanlı Devleti’nin müttefikleriyle bağlantısı kesilmiş bulunuyordu. Diğer taraftan Selânik’deki Fransız Ordusu Trakya’yı Suriye Cephesi’ni çökertmiş olan İngiliz Ordusu ise Anadolu’yu tehdit ediyorlardı. Bu durumda Osmanlı Devleti’nin yapabileceği tek şey, süratle mütareke isteyip memleketin kalan kısımlarını düşman işgaline düşmekten korumaya çalışmaktı. Ancak, bunun için de evvela bu savaşı açmış ve yürütmüş olanların iş başından uzaklaşması gerekiyordu. Sultan Vahdettin bunun üzerine Talat Paşa’ya ısrarla istifa teklifinde bulundu. Talat Paşa, bunu iktidarın birdenbire İttihat ve Terakki

düşmanlarının eline geçmesini önlemek maksadıyla biri Maliye Nazırı Cavit Bey olmak üzere İttihat ve Terakki’ye mensup iki kişinin kabineye alınması şartıyla kabul etti. Böylece, 14 Ekim 1918 tarihinde Ahmed İzzet Paşa’nın başkanlığında yeni bir kabine kuruldu. Yeni sadrazam, Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’na girmesinin aleyhinde olmakla beraber, İttihat ve Terakki Partisi’ne eğilimliydi. Bu partinin eski genel sekreteri Fethi (Okyar) Bey’i Dahiliye Nezareti’ne, Cavit Bey’i de Maliye Nezareti’ne getirdi. Kabinenin öbür üyeleri de İttihat ve Terakki’ye karşı olmayan kimselerdi. İşte bu hükümet 30 Ekim 1918 tarihinde İtilâf Devletleri ile mütareke imzalayarak savaşa son verdi.

3 Kasım sabahı da İttihat ve Terakki’nin üç meşhur büyüğünün, yani Talat, Enver ve Cemal Paşalar’ın o gece yurdu terketmiş oldukları haber alındı. Onlardan başka, Parti genel merkez üyelerinden Bahaeddin Şakir, Dr. Nazım, valilerden Bedri ve Azmi Beyler de kaçmışlardı. Savaşın kaybı ile memleketin her an bir felâket yaşamaya aday olduğu düşüncesi İttihadçılar aleyhine şiddetle dönmüştü. Bu yüzden Osmanlı Devleti’ni savaşa sokanların yüklenmiş oldukları sorumluluğun hesabını vermeden kaçıp gitmeleri, adeta bir galeyana sebep oldu. Gazeteler ise ağır hücumlarda bulunarak olaydan hükûmeti sorumlu tuttular. Üstelik, kabinede hâlâ İttihatçı bakanlar vardı. İtilâf Devletleri temsilcileri ise, yakında İstanbul’a gelecekti. Vahdettin sadrazamdan bunların kabineden çıkarılmasını istediysen de İzzet Paşa işi fazla önemsemedi ve nihayet padişah bu hususta ısrar edince 8 Kasım 1918 tarihinde istifa etti. 11 Kasım da sadarete Tevfik Paşa getirildi.

Tevfik Paşa’nın sadrazam oluşundan üç gün önce bir İngiliz temsilcisi, ertesi günü de bir Fransız askeri heyet-

Milli Kongre tarafından Anadolu'nun işgalini protesto etmek amacıyla bir çok miting düzenlenmişti. Bunlardan biri de İstanbul Üniversitesi önünde büyük bir katılımla gerçekleşmişti

göstermeye başlayan Kuvay-ı Milliye (Milli Kuvvetler) nin birleştirilmesinden ve tek tek veya bir arada ve dağınık çalışma ve faaliyetlerin düzenlenip müşterek gayeye doğru sevk ve idaresinden ibaret bulunan ve başkente kurulmuş (olup) gerekli başlıca heyet ve parti temsilcileri ve delegelerinin katılmasıyla meydana gelen "Milli Kongre" dünkü toplantısında programını aşağıdaki gibi tespit etmiş ve kesin bir şekilde faaliyet alanına geçmiştir.

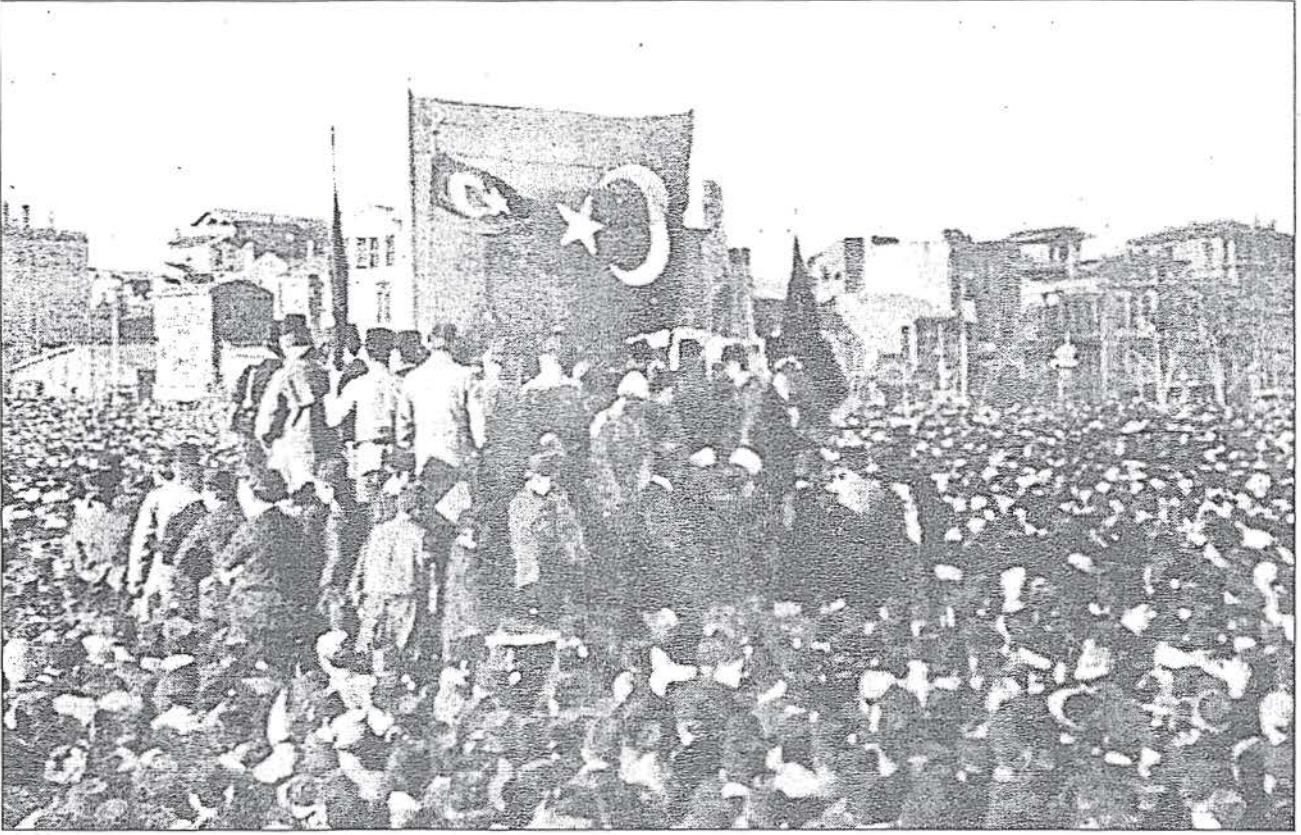
Kuruluş tarzına göre milli kuruluşları sinesinde toplanan ve bunun için kamuoyunun ve memleket çıkarlarının temsilcisi ve milli savuncusu olarak ortaya atılan "Milli Kongre" bütün teşebbüs ve kararlarının dışarıda ve içeride bu şekilde anlaşılması ve kabul edilmesini sağlayacak esaslar içinde çalışacaktır. Kongre, genel sekreterliğine aday kişiler ve ihtisas, iş bölümü esaslarına göre çalışacak komisyonlarla meşgul ve bunların isimlerini ve görevlerini tayin etmiştir.

Milli Kongre, milletin iftihar ettiği dışarıda ve içeride tanınmış simalarını teşkil eden bütün yüksek kişilerin uyurma ve yardımlarından faydalanacak ve şimdiye kadar millet ve memleketin hakları ve gelecekteki varlığı ile ilgilenmek üzere meydana getirilen hanımlarımızın derneklerini de bu çalışmalarına iştirak ettirecektir.

Milli Kongre, vatanın aydın ve yetişmiş bütün evlatlarını tabii üyesinden sayar ve hepsini bütün özel emel ve ihtirazların üstünde bulunan maksadı etrafında toplanmaya davet eder.

Bütün fikri ve ilmi vatan kuvvetlerini birleştirme ve temsil etme görevini üzerine alan kongre, bütün Osmanlı unsurlarını memleketin gerçek çıkar ve ihtiyaçlarını bilen temsilcileri ve yetkilileri ile görüşmeye ve bunların arasında ahenk ve yakınlık kurmaya çalışacaktır. Ancak, siyasi ve iktisadi bağımsızlığıyla yaşayacak olan ve vatanın en önemli hak ve çıkarlarını sağlama ve savunma maksadıyla ve memleketin kamuoyunun tercümanı olarak milletin en meşru ve tabii isteklerini bütün medeniyet ve insanlık dünyasına duyurmak emeli ile yayınlanacak belge ve broşürlerin kapsayacağı şeyler arasında birlik ve beraberliğin varlığı lüzumu üzerine herkesin dikkatini çekmeyi vazife bilen kongre, bu gibi teşebbüslerin daima bir kanaldan geçmesini sağlayacaktır.

Milli Kongre, bilhassa bu önemli nokta üzerinde bütün aydın ve düşünürlerimizin durup düşünmelerini ve dışı karşı milletin bütün emel ve isteklerinde birleşmiş görünmesi zorunluluğunun hiç bir zaman hatırdan çıkarılmamasını talep eder.

Milli Kongre tarafından düzenlenen Sultanahmet Mitingi

Milli Kongre'nin Programı

Madde 1- Bütün milli kuvvetleri birleştirmek amacıyla İstanbul'da kurulmuş ve teşkilatlanmış bütün heyet, dernek ve partiler davet olunarak 29 Kasım 1918 tarihinde Milli Talim ve Terbiye Derneği'nde yapılan toplantıda aşağıda isimleri yazılı dernek, üye ve siyasi partilerden ikişer delegesinin katılımı milli kongre meydana gelmiştir.

(Edebiyat Fakültesi, Üsküdar Türkocağı, Teceddüt Partisi, Türkocağı, Hüriyetsever Avam Partisi, Hukuk Fakültesi, Çocuk Esirgeme Derneği, Öğretmen Okulları Mezunları Derneği, Donanma Derneği, Radikal Avam Partisi, Tıp Fakültesi, Galatasaraylılar Yurdu, Fen Fakültesi, Kabataş Yardımlaşma Derneği, Kadınları Çalıştırma Derneği, Milli Müdafaa Derneği, Basın Derneği, Öğretmenler Derneği, Milli Talim ve Terbiye Derneği (Milli Türk Derneği).

Madde 2- Bunların dışında kalan bütün dernek, heyet ve partilerin de kongreye, ikişer delege göndermek suretiyle katılmaya ve bir dernek veya heyete mensup olmayan kişilerin toplantılarda hazır bulunup gündem içindeki meseleler hakkında düşüncelerini açıklamaya hakları vardır.

Madde 3- Kongre, bugünkü durum karşısında vatanın hak ve çıkarlarını savunma ve elde etme sebep ve vasıtalarını sağlamaya çalışacaktır.

Madde 4- Kongre amaçlarına ulaşmak için:

İlk olarak; Millet'in Milletler Cemiyeti'ne hür ve bağımsız bir millet sıfatıyla girebilmesi için gerekli tedbirlerle baş vurmaya,

İkinci olarak; Basında vatanın hak ve çıkarlarına uygun şekilde fikir birliği ve dayanışma kurmaya,

Üçüncü olarak; Çeşitli dillerde broşür ve gazeteler yayınlamaya, konferans ve toplantılarla kamuoyunu aydınlatmaya,

Dördüncü olarak; Yabancı memleketlere heyet göndermeye,

Beşinci olarak; Osmanlı unsurları arasında uyum ve dostluk kurulmasına,

Altıncı olarak; Kongre teşebbüslerine karşılık olacak masrafları sağlamak için kongreyi teşkil eden heyet, dernek ve partilerin, gerektiğinde bütün millet fertlerinin yardımına başvuracak ve çalışacaktır.

Milli Kongrenin bundan sonra sık sık toplantılar yaptığını biliyoruz. Bu sırada olaylar gittikçe daha süratli bir şekilde gelişmişti. Tevfik Paşa kabinesi düşmüş, yerine Damad Ferid Paşa sadrazam olmuştu. İzmir Yunanlılar

tarafından işgal ediliyor, İstanbul'da bunu protesto eden büyük ve heyecanlı mitingler yapılıyordu.

Bu arada Milli Kongre, 23 Mayıs 1919 günü Milli Talim ve Terbiye Derneği'nde olağanüstü olarak otuzbeş dernek ve siyasi parti temsilcileriyle toplandı. Bu toplantıda verilen en önemli karar, icap ettiği takdirde padişaha, hükûmete ve itilâf devletlerine karşı milleti temsil etmek üzere bir milli şurâ kurulmasıdır. Bu karar oy birliği ile kabul edilmiş ve bunu yapmak için Halide Edip Hanım, Besim Ömer Paşa, Esat Paşa, eski Divan-ı Harp savcısı Yusuf Bey, eski Dahiliye Müsteşarı Hamid Bey, Sulh ve Selâmet Partisi'nden Ferit Paşa, Hukuk Fakültesi'nden Selâhaddin ve Camii Beyler, Trabzon delegelelerinden Ömer Fevzi Bey, Üniversite'den Servet Bey seçilmişti. Ayrıca kongrede alınan kararların eski Konya valisi Rüştü Bey aracılığıyla Dahiliye Nazırı Ali Bey'e bildirilmesine karar verildi.

Yine aynı günlerde İngiliz Muhibleri Derneği de beyanname ve programını yayınlamıştı. Bundan derneğin kuruluş sebebi olarak "*İdaresi altında milyonlarca islâm nüfusu bulunan İngiltere Devleti ile hilafet ve saltanatı kendinde toplayan Osmanlı Devleti arasında öteden beri mevcut olan bağların ve dostlukların kuvvetlenmesi vesilelerini elde etmek*" olarak gösteriliyordu.⁽²⁾ Halbuki bu sırada İngilizler Meclis-i Mebusan'ı basmışlar, bazı milletvekillerini tutuklamışlar, ayrıca tutukladıkları 67 Türk aydınını da kimseye haber vermeden Malta Adası'na sürgün etmişlerdi.

Milli Kongre ise, bu günlerde etkili bir kuvvet haline gelmiş bulunuyordu. Örneğin, bu arada 24 Mayıs 1919 tarihinde yapılan Sultanahmed Mitingi Milli Kongre mensupları tarafından tertip ve idare olunmuştur.

26 Mayıs'da toplanan meşhur Saltanat Şurası'na kongre üyelerinden iki kişi davet edilmiştir.⁽³⁾ Bunlardan Hukuk Fakültesi'nden Selâhaddin Bey, kongrede söz almış ve bir millî şura toplanması fikrini savunmuştur. Saltanat Şurası, hiçbir sonuç vermeden dağıldıktan sonra bu mesele yeni millî şura meselesi hükûmet tarafından ele alınmışsa da, bu da ancak bir teşebbüs halinde kalmış ve nihayet 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplanarak Türk milleti adına milletin geleceğine el koymuş ve Gazi Mustafa Kemal'in başkanlığında milli mücadeleyi yürüterek zafere ulaştırmıştır.

Milli Kongre'nin önemi ise, imparatorluğun çözülüp dağıldığı devirde Türk milletinin ve Türk vatanının hürriyet ve istiklâli uğrunda bütün milli kuvvetleri bir araya getirmek konusunda gösterdiği samimi ve heyecanlı gayrettir. Böyle bir şeyin fikir olarak doğması, bölücü ve parçalayıcı cereyanlarla mücadele etmesi Türk İnkılâp Tarihi'nin sayfalarına şerefle geçmeye layık bir olaydır.

مجلسك صورت تشكلى

جنت وكلا
جنت اعيان
شوبلى دولت رئيس تائيرى
محكمة تميز رؤسايى
ديوان مجلسات رئيسى اول ايله رئيس تائيرى
ميرولين وكلا وسفرا
طرف شيخنا ميدن انتخاب اوله جق رجال علميدن آلى ذات
بحره ناظرى انا حاضر نلرى طرفدن انتخاب اوله جق ارکان و اميراي بحره دن
درت ذات
وارالمكة الاسلاميه منتخب ابيك اعضا
شواخواجه منتخب ابيك ذات
دارالفتون شبا تجمه منتخب اون بشي ذات
باوردون انتخاب اوله جق اوج ذات
مطبوعات جميئدن منتخب سكر ذات
تجاره اوله سجه منتخب درت ذات
دارالحلوة اللله مدرسه سى مدرس لرحبه منتخب درت ذات
وحدت مليه دن ابيك ذات
طربون مدافعة حقوق مليه جميئدن ابيك ذات
پاشا ايلي مدافعة حقوق مليه جميئدن ابيك ذات
ملى قوقنره دن ابيك ذات
اشلاف وحررت فرقه سندن ابيك ذات
صلح و سلامت فرقه سندن ابيك ذات
اطك مدافعة حقوق مليه جميئدن ابيك ذات
ازمير مدافعة حقوق مليه جميئدن ابيك ذات
ولايات شرقيه مدافعة حقوق مليه جميئدن ابيك ذات
ملى احرار فرقه سندن ابيك ذات
کرد لعالى جميئدن ابيك ذات

Türkiye'nin, Milletler Cemiyeti'ne bağımsız bir devlet olarak katılımı amacıyla düzenlenen metni imzalayan Milli Kongre üyeleri, çeşitli dernek ve siyasi parti temsilcilerinin listesi

Milli Kongre, Milli Mücadele süresince çalışmalarına devam etmiş, yurtiçi ve yurtdışı kamuoyu oluşturmuştur. Ayrıca Milli Dava'nın daha iyi anlaşılması amacıyla 200 den fazla kitap yayınlamıştır. Ne yazık ki "*Milli Kongre*"nin bu çaba ve önemli faaliyetleri yeterince bilinmediği gibi yetişen nesillere de aktarılamamaktadır.

DİPNOTLAR

- 1- Hadisat Gazetesi., İstanbul 7 Aralık 1918. s. 49.
- 2- Prof. M. Tayyib Gökbilgin., *Milli Mücadele Başlarken*. Birinci Kitap. Ankara 1959. s. 92-93.
- 3- Belge II ve III Davetnameler -müsevvedde ve matbu nüsha-.